

A jogi oktatás kezdetei Egerben: a Foglarianum II.

Az abszolutizmustól
a népi demokráciáig

LINCZENBOLD LEVENTE

Hittudományi Főiskola, Eger (HU)
linlevente@gmail.com

***Title:** The Beginnings of Legal Training in Eger: The Foglarianum II. From Absolutism to Popular Democracy*

***Abstract:** The legal training in Vienna changed greatly due to the reforms of Maria Theresa (1740–1780). She formulated a dual goal for the Vienna Faculty of Law in her study decree of 1753. One of her goals was to turn the institution into an internationally known scientific research and education centre, and the other was to train specialists with legal and administrative knowledge for the state. As a result of the centralising quest of absolutism, the state intervened more and more decisively in the administration of church law academies, which was the primary reason why Eger's university plan could not have been achieved. One of the goals of the Second Education Decree issued by Francis I was to unify legal education at universities and colleges. The imperial centralisation efforts aimed to establish the Austrian university system in Hungary because the traditional educational frameworks no longer corresponded to neo-absolutist imperial criteria.*

***Keywords:** law school; Law Academy of Eger; Foglarianum; university; canon law.*

Mária Terézia (1740–1780) az 1753-as tanulmányi rendeletében kettős célt fogalmazott meg a bécsi jogi kar számára. Egyik célkitűzése, hogy az intézmény nemzetközi hírű tudományos

kutató- és oktatóközpont legyen, a másik pedig jogi, közigazgatási ismeretekkel rendelkező szakemberek képzése az állam számára. Utóbbi szempont a későbbiekben kapott nagyobb hangsúlyt: a hallgatók zöme állami hivatalnok lett.¹ 1775-től jogi doktorátust szerezhetett Bécsben bármely egyetemről jött hallgató. Az 1784-es rendelet értelmében német nyelven kellett oktatni – kivéve az egyházi jogot –, valamint németül kellett tartani a nyilvános vitákat, értekezéseket, doktori vizsgákat.² A bécsi jogászképzés Mária Terézia reformjainak köszönhetően komoly fejlődésnek indult, amelyben fontos szerepet töltött be Gerhard van Swieten doktor, az uralkodó oktatásügyi tanácsadója és orvosa.³

Magyarországon is cél volt akkoriban az oktatás állami irányításának teljes körű megszervezése. Az uralkodó 1760-ban arra kötelezte a nagyszombati egyetem jogi karának tanárait, hogy előadásaik írásos anyagát terjesszék föl hozzá, továbbá előírta, hogy a tananyagot két év alatt kell megtanítani.⁴ A centralizációt szolgálta az 1769-ben létrehozott tanulmányi bizottság. 1776-tól minden oktatással kapcsolatos ügyet a tanulmányi bizottság hatáskörébe rendelték.⁵ Az abszolutizmus központosító törekvéseinek következtében az állam egyre határozottabban avatkozott be az egyházi jogakadémiák életébe. Az egri egyetemi terv sem valósult meg, ugyancsak a központosító törekvések miatt.

A *Ratio Educationis* a tananyagok korszerűsítésével és rendeleti szabályozásokkal a fenti irányvonalat szolgálta. A centralizáló törekvéseket kitűző oktatási rendelet alapján a meglévő egyházi jogakadémiák mellett Nagyszombat, Győr, Pozsony, Kassa, Zágráb és Nagyvárad működtethetett királyi jogakadémiákat.⁶ A fenntartó az egyik esetben az egyház, a másokban pedig az állam lett. A *Ratio* alapján az egyetemek feladata lett a tudományos kutatás

és az ebből származó eredmények továbbadása. Az akadémiák célja viszont az állami tisztviselők képzése lett. A gyakorlati képzés alatt a joglíceumok hallgatóinak fel kellett készülni a jogi és közigazgatási feladatok ellátására.⁷ A központosító törekvéseket hátráltatta a jogi oktatás szervezeti és tartalmi változatossága, ezért az állam határozott szándékkal: rendelettel, tananyag-korszerűsítéssel avatkozott be az egyházi jogi oktatásba.⁸ A *Ratio Educationis* tehát továbbra is meghagyta a felekezeti jogakadémiákat az államiakkal azonos állapotban, de megteremtette az egyetemek és az akadémiák közötti tudományos és rangbeli különbség kialakulásának feltételeit a tantervek feladatainak és a tanárok létszámának meghatározásával.⁹ A jogi líceumok tanterveinek többségében nem szerepelt (vagy csak korlátozottan) a kánonjog, a római jog, és nagyobb hangsúlyt kapott a hazai jog (*jus patrum*), a közigazgatás elmélete, a közgazdaságtan, a pénzügy és a bányajog.¹⁰ A jogakadémiák kétéves képzési rendjének első szakasza két féléves bölcsészeti tanulmányokat foglalt magában, amelyeknek egyfajta propedeutikus jellegük volt, majd ezt követte a két féléves jogi képzés. A felekezeti és állami jogi oktatás továbbra is egyenrangú tényezői maradtak egymásnak.¹¹

A rendelettel a magyar oktatásügy uralkodói hatáskör lett. Az örökös tartományok egyeteméin (Bécs, Prága, Lemberg) a német volt az oktatás nyelve, míg Magyarországon a latin maradt. Itthon nem volt egységes anyanyelvi oktatás, és a magyar felsőoktatást a teológia és jog túlsúlya jellemezte, valamint a felekezeti autonómia. A szemináriumok, akadémiák, líceumok képzései mellett háttérbe szorult a természettudományos ismeretek oktatása.

¹ ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 16.

² ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 16.

³ ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 16.

⁴ NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 3.

⁵ BARTA: Mária Terézia, 206.

⁶ Ekkortól nevezik akadémiának őket. Vö. NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 7.

⁷ JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 56. BODOSI: Az egri líceumi iskolák, 105. HALMAI: Az egri érseki jogakadémia a jogi felsőoktatás rendszerében a századfordulóig, 137.

⁸ BODOSI: Az egri líceumi iskolák, 104–105.

⁹ JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 56.

¹⁰ JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 56.

¹¹ JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 56.; HALMAI: Az egri érseki jogakadémia a jogi felsőoktatás rendszerében a századfordulóig, 137.

A jogi képzés az akadémiákon nem tartott tovább két-három évnél az egyetemek három-négyéves képzése mellett. A magyar oktatás orvosi, mérnöki, művészeti jellegű képzései háttérbe szorultak. Ezen a *Ratio* változtatott.¹² Az új büntető és polgári törvénykönyv az igazságszolgáltatásban ugyancsak az abszolutista állam szerepét növelte.¹³

A Ratio Educationis képzési rendje 1777-től

A tanév november 1-jén kezdődött és szeptember 8-án ért véget. A jogakadémiákon naponta négy előadást tartottak, kettőt délelőtt és kettőt délután. Nyaranta 7 és 9 óra között délelőtt, 15 és 17 óra között délután, telente 8 és 10 óra, valamint 14 és 16 óra között.¹⁴

Az I. tanév első félévének tantárgyai a következők voltak: egyetemes természet és nemzetközi jog, művészeti oktatás, Európa országainak története. A második félévben tanítottak magyar politikát, egyházjogot, közigazgatást, magyar közigazgatást, illetve az európai országok történetét évszámokkal. A II. tanév első félévében egyetemes történelmet (iustinianusi intézmények), magyar jogtörténetet (magyar intézmények, szokásjog), kereskedelmi jogot, a második félévben jelenkori egyetemes történelmet, pénzügytant, magyar jogi intézményeket és joggyakorlatot oktattak.¹⁵ Ez utóbbi előadások után befejezéséppen büntetőjogi előadást hallgattak a diákok (a „*Constitutio criminalis Theresiana*” alapján)

¹² ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 34.; BARTA: A tizennyolcadik század története, 190.

¹³ BARTA: A tizennyolcadik század története, 190. Ezzel szemben a rendi mozgalom megvédte kiváltságait, amelyeket a Werbőczy-féle Tripartitum összegzett. A büntető törvénykönyv 1768. december 31-én jelent meg „*Constitutio criminalis Theresiana*” néven. Vö. GLATZ – BENDA (szerk.): Magyarország történeti kronológiája II., 583. A polgári törvénykönyv első fejezetei 1772-ben jelentek meg.

¹⁴ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 58.

¹⁵ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 59–60, ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 288., a VII. sz. melléklet alapján.

és perrendtartással foglalkoztak, gyakorlati megközelítésből.¹⁶ Az utolsó év mindkét félévében szombaton délutánonként a történelem tanára a felolvasott hírlap¹⁷ cikkeit magyarázatával látta el a hallgatók számára. Vasárnap és ünnepnapokon, az uralkodópár születésnapjain, csütörtökönként és a májusi igazgatói szünetben a szabadidőnek szentelheték idejüket a hallgatók. A tanévet és a nyilvános vizsgákat *Veni Sanctéval* kezdték és *Te Deummal* zárták. Naponta vettek részt szentmisén és az órákat imával kezdték a diákok. Havonként gyóntak, és levelet írtak haza.¹⁸

Egerben az oktatási rendelet bevezetése komoly akadályba ütközött. Eszterházy püspök az 1779/1780-as tanévtől vezette csak be az új rendeletnek megfelelő tantervet a teológián és a filozófiai tanfolyamon, felmenő rendszerben.¹⁹ A jogakadémia esetében az 1779-es tanterv eltért a központitól. Első és másodéven a természetjog és a nemzetközi jog helyett a hazai jogot (*jus patrum*) adták elő, összekapcsolva a római jog vonatkozó rendelkezéseivel. Eszterházy püspök a fentiekkel együtt 1779. november 2-től kötelező jelleggel elrendelte az egyházjog hallgatását a diákok számára.²⁰ Így a joghallgatók kétéves egyházjogi képzést kaptak. Mindkét évfolyam hallgathatta az elsőéveseknek szóló történelem előadásokat. Gyakorlati oktatás keretén belül másodéven a szentszéki eljárást és a büntető törvénykezést is tárgyalták. Az 1779/1780-as tanévre szóló tantervet Eszterházy nem fogadta el, mert nem értett egyet a tantárgyak sokaságával, a tankönyvek hiányával, valamint azzal, hogy egy tanár több tárgyat is oktasson.²¹ A joghallgatók számára az alábbi tanrend lépett érvénybe:

¹⁶ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 59–60., BODOSI: Az egri líceumi iskolák, 100–101.

¹⁷ *Ephemerides publicae res maxime memorabiles complectentes.*

¹⁸ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 61., 63.

¹⁹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 66., 68. Udvardy munkája 68–69. oldalán közli azt a tanrendet, amelyet be kellett volna vezetni, de ez nem történt meg: „*az új tanrend a jogon ez lett volna*” – írja a szerző, mert a püspök nem fogadta el. Vö. JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 56.

²⁰ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 69–70.

²¹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 69. A nem bevezetett tanterv vázlata a 69–70. oldalon olvasható.

Az I. tanév első és második féléve:

délelőtt, 1. óra: egyházjog;

délelőtt, 2. óra: jus patrium (hazai jog);

délután, 1. óra: történelem (elsőéves filozófiát hallgatóknak, melyre a joghallgatók is bejárhatnak);

délután, 2. óra: jus patrium.

Az II. tanév első és második féléve:

délelőtt, 1. óra: egyházjog;

délelőtt, 2. óra: jus patrium;

délután, 1. óra: történelem (elsőéves filozófiát hallgatóknak, melyre a joghallgatók is bejárhatnak);

délután, 2. óra: jus patrium.²²

Az egy évre tervezett tanulmányi rend „*állandó és végleges maradt*”.²³

A jozefinizmus időszaka

II. József (1780–1790) uralkodása alatt mindent a birodalmi érdeknek, irányításnak, ellenőrzésnek kívánt alárendelni. A király 1783. március 30-án elrendelte a generális szemináriumok létrehozását Budán, Pécsen és Kassán.²⁴ Az egyetemet áthelyezték Budáról Pestre. Egy rövid időre újra reálissá vált az egri egyetem megvalósításának terve, amelyről később újra lemondtak a Líceum épületének szűk befogadóképessége miatt.²⁵ Az 1783. december 9-én hozott rendelet értelmében a Helytartótanács 1784-től megszüntette a joglíceumokat Kassán, Győrben és Nagyszombatban. 1784. május 1-jétől a filozófiai tanfolyamot Nagyszombatból Pozsonyba, Kassáról Egerbe tették át. A nagy-

szombati jogi tanfolyamot Pozsonyba helyezték át, Nagyváradon és Zágrábban megmaradt. Tehát a fokozódó központosítás, modernizáció nem hagyta érintetlenül az egri oktatást sem. A Helytartótanács 1783. augusztus 14-én elrendelte a teológiai szak Kassára, a papnevelő intézet Budára történő áthelyezését.²⁶ 1784. január 19-én hozták létre az egri generális szemináriumot – a pozsonyi, egri, zágrábi szemináriumok kivételével mindegyiket bezárták.²⁷ A görögkatolikus kispapok 1784-től a Foglarianum épületében, 1785-től pedig már Lembergben tanultak.²⁸

1784. október 17–19. között II. József Egerbe látogatott.²⁹ Ekkor derült ki Eszterházy számára, hogy az egyetem terve nem fog megvalósulni, és a filozófiai (bölcseleti) és jogi képzés is meg fog szűnni Egerben. 1784. május 10-én a Helytartótanácsból érkezett intézkedés kimondta, hogy a jogi és filozófiai (bölcseleti) képzés csak az egyetemeken és a királyi akadémiákon folytatódhat (Pozsony, Kassa, Pécs, Nagyvárad, Zágráb), így az 1773/1784-es tanév végével az egri jogászképzés megszűnt.³⁰ Ettől az évtől mondott le a püspök az egyetem létrehozásáról, látva az uralkodó ezzel ellentétes szándékát.³¹

²⁶ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 76–77.

²⁷ Vö. UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 79. Eszterháznak 367 kispap számára kellett berendezni a liceumot. BARTÓK: Küzdelem az egri felsőoktatás fennmaradásáért (1778–1828), 52. SUGÁR: Az egri püspökök története, 441.

²⁸ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 91. BARTÓK: Küzdelem az egri felsőoktatás fennmaradásáért (1778–1828), 52.

²⁹ SUGÁR: Az egri püspökök története, 437.

³⁰ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 70.

³¹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 81., 90. NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 34–35., „... *amióta nem akarják az egyetemet Pestről Egerbe áthelyezni, azt az okot hozzák fel, a Líceum épület nem képes befogadni az összes tudományszakot. De hát Pesten vagy Budán egyetlen épület fogadja vagy fogadhatja be? Könnyebben lehetséges ez itt, Egerben.*” Eszterházy Károly egri püspök levele Batthyány Ignác gyulafehérvári püspöknek, idézi: NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 34.; BARTÓK: Küzdelem az egri felsőoktatás fennmaradásáért (1778–1828), 53.

²² UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 70.

²³ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 70.

²⁴ BARTÓK: Küzdelem az egri felsőoktatás fennmaradásáért (1778–1828), 52.

²⁵ BARTÓK: Küzdelem az egri felsőoktatás fennmaradásáért (1778–1828), 53. MÉSZÁROS: Egyetemszervezési tervek Egerben 1754–1948, 25–42., 33–35.

Az egri generális szeminárium 1786-ban megszűnt. A 81 egri kispapot a pesti központi szemináriumba küldték.³² 1786 májusától a Foglarianum épületét a Helytartótanács döntése értelmében a katonaság kapta meg.³³

A helyreállítás

A jogi oktatás 1791-től, II. József halálát követően újra megindult a joglíceumokban (amit az 1791. évi XXVI. tc. biztosított), így Egerben is.³⁴ A törvény gondoskodott a felekezetek jogáról az akadémiák működtetéséhez. Elismerte a végzettséget igazoló diplomát, kinevezhették a tanáraikat a jogakadémiákra, de az állami tantervet kellett elfogadniuk.³⁵ Eszterházy az 1790. április 27-i püspöki körlevélben értesítette az egyházmegye papságát, hogy a kispapok visszatérnek Pestről Egerbe, s így az 1790/1791-es tanévtől újra indul a filozófiai, jogi és papképzés az egyházmegyében.³⁶ A körlevél hatására több esperesi kerület jelentős adományt küldött az iskolai alapítványoknak az oktatás megkezdéséhez a javadalmazások és költségek fedezésére.³⁷ Az 1790. május 1-jei megyegyűlésen a tisztkar tudomására jutott, hogy „II. Lipót, az új király, az előbbi kormány alatt eltörölt konviktusok visszaállítását igéri;... a Helytartótanács ideiglenesen szabályozza az országos tanügyet,

*addig is, míg a legközelebbi országgyűlés tüzetes törvénnyel nem fog róla gondoskodni.*³⁸

Mivel az új tanév a folytonos helytartótanácsi huzavona, levelezgetések ellenére is rohamosan közeledett, Eszterházy püspök 1791. október 8-án nagyrendeletet adott ki a líceumi iskolák újraindításáról, melynek legfőbb célja volt, hogy az előadások november 1-jével megkezdődjenek.³⁹ A Helytartótanács sérelmezte a püspök önhatalmú rendelkezését, de 1791. szeptember 16-i, 16879. számú rendeletében jóváhagyta a döntést.⁴⁰ Az iskola működését az alábbi feltételekkel engedélyezte:

1. a líceum nem kaphat anyagi támogatást az országos tanulmányi alapból;
2. a jogi képzésnek az országos tantervhez kell igazodnia a tanárok, a tantárgyak és a tanrend tekintetében, a Foglarianum eredeti jogi állapotát pedig az uralkodó, II. Lipót (1790–1792) vissza fogja állítani;
3. a hivatalos jelentéseket gr. Török Lajos⁴¹ kassai tankerületi főigazgató részére kell megküldenie az igazgatónak, ugyancsak a kassai tankerület alá fog tartozni a líceum, melyet a tankerületi főigazgatónak időnként látogatnia kell és jelentését megküldeni a fenntartó, vagyis az állam részére;
4. az ösztöndíjas hallgatók a tanévben megtarthatták ösztöndíjukat, de az 1791/1792-es tanévtől a felsőbb évfolyamba csak az előző év tantárgyaiból tett sikeres vizsgák után léphettek, sikertelen vagy rossz vizsga esetén évismétlésre lettek kötelezve. Az állam eltekintett minden megszorítástól a nyilvános ösztöndíjas tanulók esetében akkor, ha

³² SUGÁR: Az egri püspökök története, 441.

³³ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 92. (A tanárokról bővebben: 95–96. 101., 108., 215., 230.) JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 57.

³⁴ BODOSI: Az egri líceumi iskolák, 106. JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 57., HALMAI: Az egri érseki jogakadémia a jogi felsőoktatás rendszerében a századfordulóig, 138. Az 1791. évi XXVI. tc. külön lendületet kapott a protestáns egyházakban.

³⁵ JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 57.

³⁶ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 99.

³⁷ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 99.

³⁸ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 100., 1790. április 20-án 13 026. és 13 027. számok alatt kelt helytartótanácsi levél alapján.

³⁹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 101–102. A püspök a Helytartótanács engedélye nélkül nyitotta meg a jogakadémiát. Vö. UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 103.

⁴⁰ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 103. ZSENDOVICS: Az egri megye egyházi férfiai sorából egy kép, 235. (227., 229–237.)

⁴¹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 105.

az intézmény igazoltan az állami tanterv alapján folytatta a képzést.⁴²

A jogakadémián az új tanévtől megkezdődött az I. évfolyam oktatása felmenő rendszerben. A feladatot Péchy Endre jogtanár vállalta, akit a püspök ki is nevezett.⁴³ Az oktatás reggel 9–10 óra között a hazai jogból (*jus patrium*, Huszty István könyve alapján) zajlott, ezt 10 órakor szentmise követte; délután 2-től 3-ig ismét hazai jogot, 3-tól 4-ig pedig kánonjogot tanult mindenki kötelező jelleggel. Emellett a hallgatóknak lehetőségük nyílt, hogy szabadon tanulhatták a matematika tárgyat. A Foglarianum, mivel még a katonaság tulajdonában volt, nem rendelkezett saját igazgatóval, így a líceum igazgatóhelyettese, Dobronyay Miklós kanonok látta el a jogakadémia vezetését. A joghallgatókra nézve is ugyanazok a szabályok lettek az irányadók, melyek a filozófiai (bölcseleti) képzésben részt vevőkre vonatkoztak.⁴⁴

A II. Ratio Educationis hatása 1806-tól

Az I. Ferenc (1792–1835) által kiadott második oktatási rendelet egyik célkitűzése az egyetemi és a főiskolai jogi oktatás összehangolása volt. A dokumentum egységesítette a tanulmányi időt, a tankönyveket, a vizsgákat és a szünidőt. A jogakadémiai végzettség olyan hivatali állásokra képesített, amilyenekre az egyetem.⁴⁵ Az egyetemi oktatás filozófiai képzésre épült, mely természettudományos ismeretekkel bővült. A teológiai kar képzése négy-, a jogi (három tanszékkel) három-, az orvosi karé négyéves

⁴² UDVARDY: Az egri érseki jogliceum története 1740–1896, 104.

⁴³ UDVARDY: Az egri érseki jogliceum története 1740–1896, 102.

⁴⁴ UDVARDY: Az egri érseki jogliceum története 1740–1896, 102.

⁴⁵ NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 7.

lett.⁴⁶ A főiskolai szintű jogakadémiáknál a rendelet továbbra is előírta a tananyagot, majd a filozófiai képzést két, a jogi tanulmányokat három évben határozta meg. Új tárgyak (kereskedelmi jog, váltójog, bányajog, hűbéri jog, magyar közjog) oktatását vezették be. Az akadémiai és egyetemi képzés ideje három-három év lett. A bécsi egyetemen is kötelezővé tették a magyar magánjog oktatását, ahol Magyarországról sokan szereztek jogi végzettséget.⁴⁷

A Helytartótanács 1806. március 18-i, 3890. sz. rendelete felhívta az egri érsek figyelmét három tanszék, a római jogi, a kánonjogi (rendes tanári) és a görög nyelvi (rendkívüli tanári) tanszék felállítására.⁴⁸ A római jog tanára Kray István, a kánonjogé Hám János, a görög nyelvét pedig Ferenczy József lett.⁴⁹ A reformfolyamat megakadt, amit a Helytartótanács 1806. október 28-i, 20981. sz. rendelete ismertetett. Ez kimondta, hogy „az új rendszert csupán a filozófián kívánja életbe léptetni”,⁵⁰ de az 1806/1807-es tanévtől a „reformügy véglegesen elejtettnek maradt”.⁵¹ Az 1806-os reformokból csak a görög nyelv oktatása maradt meg a filozófiai képzésben, a jogi képzés esetében pedig a bányajog, amelyet az egyetemes történelem tanára tanított.⁵²

Eszterházy püspök halálát⁵³ követően a püspöki széket közel öt évig nem töltötték be. A VII. Piusz pápa által 1804. augusztus 9-én kiadott bulla létrehozta a kassai és szatmári püspökségeket, területüket kihalászva az egri püspökségből (*dismembratio*),

⁴⁶ HALMAI: Az egri érseki jogakadémia a jogi felsőoktatás rendszerében a századfordulóig, 143–144. BODOSI: Az egri líceumi iskolák, 110. ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 77. NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 7.

⁴⁷ NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 6.

⁴⁸ UDVARDY: Az egri érseki jogliceum története 1740–1896, 191. JUSZTINGER: Az Egri Érseki Jogliceum története (1740–1949), 57.

⁴⁹ UDVARDY: Az egri érseki jogliceum története 1740–1896, 201.

⁵⁰ UDVARDY: Az egri érseki jogliceum története 1740–1896, 202.

⁵¹ UDVARDY: Az egri érseki jogliceum története 1740–1896, 202.

⁵² UDVARDY: Az egri érseki jogliceum története 1740–1896, 214.

⁵³ SUGÁR: Az egri püspökök története, 443: 1799. augusztus 29.

utóbbi pedig metropóliává emelte.⁵⁴ Az 1804-es felosztás előzményeként I. Ferenc 1802. július 30-án uralkodói rendeletben alapította meg a leendő két püspökséget Kassa (Szabó András püspök, 1804. július 4. – 1819. szeptember 27.)⁵⁵ és Szatmárnémeti (Fischer István püspök, 1804. június 2. – 1822. július 4.)⁵⁶ központtal. 1804. március 16-án az egri püspökséget érseki rangra emelte s a két új püspöki széket betöltötte.⁵⁷ Az első egri érsek, Fuchs Xavér Ferenc nyitrai püspök lett 1804. augusztus 20-tól haláláig, 1807. június 27-ig.⁵⁸ Szuffragáneusai lettek a rozsnyói, szepesi, kassai, szatmári püspökök. A részekre osztás következtében az érsekség vagyónának egy része az új püspökségeket gyarapította. A fenti okok és a reformok befagyasztása az érsekség és az intézmény életében költséghatékonyságot kívánt. Az intézmény megtakarította azt a költséget, amelyet két tanszék felállítására kellett volna fordítania.⁵⁹

A második *Ratio* alapján a jogakadémiai végzettség és az egyetemi jogi karon szerzett végzettség értéke között nem volt különbség. Mindkettővel ugyanazokat a hivatali állásokat lehetett betölteni. Egyre erősödött az igény a jól képzett jogászok iránt, akik mint köztisztviselők, ügyvédek vagy bírák tevékenykedhettek. Az adott korszakban a jogakadémiák megfeleltek az állam által támasztotta szakmai feltételeknek. A joghallgatók létszáma növekedésnek indult.⁶⁰

⁵⁴ SUGÁR: Az egri püspökök története, 443.

⁵⁵ DIÓS – VICZIÁN: Magyar katolikus lexikon.

⁵⁶ DIÓS – VICZIÁN: Magyar katolikus lexikon.

⁵⁷ GLATZ – BENDA (szerk.): Magyarország történeti kronológiája II., 619–620.

Az egyházmegye elosztott vármegyéi közül a kassai püspökséghez került Abaúj, Sáros és Zemplén vármegye; a szatmári püspökséghez került Szatmár, Ugocsa, Ungvár, Bereg és Máramaros vármegye – vö. SUGÁR: Az egri püspökök története, 443.

⁵⁸ DIÓS – VICZIÁN: Magyar katolikus lexikon.

⁵⁹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 202.

⁶⁰ JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 58.

Működés, fenntartás, adományozók

A Foglár-kollégium épülete 1807. március 3-án kelt 4770. sz. helytartótanácsi rendelettel értesítette a vármegyét, hogy az Udvari Haditanács átirata alapján a katonaság a kollégium épületét kiürítette és elhagyta.⁶¹ Egy évvel később, 1808 őszére sikerült az épületet felújítani.⁶² A Helytartótanács 1809. augusztus 10-én lefoglalta a Líceumot katonai kórháznak, így a tanítás a Foglarianumba került át.⁶³ A felújítást követően az épület rendeltetése megváltozott, majd mindezek után az érsek előterjesztésére a főkáptalan tagjai a Foglár-alap részére 9000 forintot adományoztak az intézmény fenntartásához, további működéshez.⁶⁴ Emellett számos végrendelet és hagyaték segítette a fenntartást és a tanári javadalmak kifizetését. Szükség is volt rá, hiszen a napóleoni háborúk és az 1811-es devalváció következtében súlyos anyagi és pénzügyi problémák léptek fel fenntartói oldalról mind a Líceum és a Foglarianum pénzügyi alapjait illetően, ugyanis az alapítványi pénzek értéke egyötödére esett vissza.⁶⁵ Az akadémiai jogtanárok 1814. június 4-én kérelmezték fizetésük megkésztetését, amit az érsek nem tudott teljesíteni, és megértésüket kérte azzal az indokkal, hogy az egyházmegyei papság ugyancsak elszenvedte a devalváció káros hatásait.⁶⁶ Az érsek nagylelkűségét mutatta, hogy magánvagyonából 1000 forintot adományozott rászorultsági alapon a bérek rendezésére az 1815/1816-os tanévre.⁶⁷ A tanító papság azonban továbbra is a királyi akadémiai tanárok javadalmazásával egyenlő bért kívánt fópásztorától, és még a burkolt fenyegetőzéstől sem riadtak

⁶¹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 215., 596. Első alkalommal 1800-ban került vissza az épület a katonaságtól, akkor is eléggé lepusztult állapotban.

⁶² UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 215.

⁶³ KISS: Az egri érseki jogakadémia, 52.

⁶⁴ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 216.

⁶⁵ ZSENDOVICS: Az egri megye egyházi férfiai sorából egy kép, 235. Kiss: Az egri érseki jogakadémia, 52.

⁶⁶ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 219–221.

⁶⁷ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 221.

vissza: „kénytelenek leszünk ott-ahol keresni orvoslást!”⁶⁸ Ám az érsek támogatta a paptanárok királyhoz való folyamodását, később pedig ő maga ingyenes lakhatással, 50,20%-os bértámogatással, 200–300 forint fizetéssel, gyűjtésekkel, adakozásokkal igyekezett intézményeit, papjait javadalmazni.⁶⁹

	ADOMÁNYOZÓ	FORINT/KRAJCÁR
1.	Fischer István püspök	40 000
2.	Tájer György c. püspök nagyprépost	11 325,54
3.	Nováky József olvasókanonok	10 000
4.	Groffcsik János éneklőkanonok	2500
5.	Tóth Imre őrkanonok	6000
6.	Durcsák János kisprépost	8000
7.	Madarassy Ferenc c. püspök	3000
8.	Rajner Károly	5000
9.	Skopecz József	4000
10.	Greskovics Ignác	3000
11.	Hám János	10 000
12.	Pálfy József	2000
13.	Frimm János	2000
	Összesen	106 825, 54

Ezen adományozók mellett a *Fundus* felajánlói között megemlíthető Páll András olvasókanonok (18 000 Ft), Csomortányi Antal kanonok (10 000 Ft), Tóth Imre őrkanonok, aki a fentiek

mellett még évi 500 forint segélyt adományozott, Makay Antal c. püspök pedig 3000 forinttal támogatta az egyházmegyei tanulmányi alapot.⁷⁰ Kovács János 1824. augusztus 25-én 12 000 forint alaptőkével 16 líceumi diák számára hozott létre ösztöndíjat, 8 filozófiát hallgató diáknak 40 forintnyi és ugyancsak 8 joghallgatóknak 50 forintnyi ösztöndíjjal.⁷¹ Imre János egri, majd pesti egyetemi filozófiatanár 1832. április 21-i végrendeletében két-két egri, illetve pesti diák számára alapított 60, 100, 180 forint értékben ösztöndíjat.⁷² Roskoványi Ágoston kanonok 1836-ban 5000 forintot adományozott, Rajner Károly nagyprépost 1836-tól ugyancsak 5000 forintos alapítványt tett két tanuló elhelyezésére a Foglár-kollégiumban, ami viszont már nem érintette a jogi oktatásban részt vevőket. Az 1838-ban elhunyt báró Szepessy Ignác pécsi püspök végrendeletében 1020 forintot adományozott az iskolai alapba, amelyet Scitovszky János püspök 1847. augusztus 18-tól küldött meg. Rajner Károly püspök, nagyprépost 1845-ös halálával újabb két ösztöndíjat hagyott az intézetre. Pyrker érsek szintén végrendeletében 6000 forintot hagyományozott az iskolára 1847-es halálát követően.⁷³ Örvendetes, hogy számos alapítvány és hagyaték segítette az egri oktatás fenntartását, de ezzel párhuzamosan a Foglár-alapítvány összege folyamatosan csökkent.⁷⁴ Horváth Ferenc c. kanonok 1805-ös jelentésében egy 60 és egy 100 forintos ösztöndíjról referált, az 1821-es kimutatás pedig 10 ún. „ösztöndíjállomást” jelentett 30 forintjával. A Kussanyics-alapítvány 1848-ig fennállt, és a devalváció előtt 100, azt követően 80 forintot tudott adományozni a tanulóknak, majd bekerült a Foglár-alapba.⁷⁵

⁶⁸ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 222. Jelentős béremelésre került sor az 1837. évtől. Részletesen lásd UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 268–269.

⁶⁹ Vö. UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 223–224.

⁷⁰ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 229.

⁷¹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 273.

⁷² UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 273.

⁷³ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 291.

⁷⁴ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 274. A téma mélyreható elemzése most nem tartozik a vizsgálódás körébe, ezért csak említés rövid felvilágosításként került említésre. A témáról részletes ismertetést ad: UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 274–276.

⁷⁵ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 274.

1832-ben az a szóbeszéd kapott szárnyra, hogy a Foglár-kollégium megszűnt. Ezt Nógrád vármegye képviselői terjesztették az 1832–36-os reformországgyűlés elé, holott csak arról tettek tanúbizonyságot, hogy feladatukat, a Foglarianum működtetését és pénzügyi alapjainak vizsgálatát az 1832. szeptember 27-i közgyűlés döntésének értelmében nem látták el. Így kerülhetett sor a Helytartótanács 1833-as vizsgálatára, mely cáfolta az álhírt és nyugtázta az iskola pénzügyi helyzetét.⁷⁶ Ebben az időszakban (1833, 1835, 1841, 1842) a diákok több esetben is súlyos fegyelmi kihágásokat követtek el a városban, melyek híre eljutott a vármegyéig és a Helytartótanácsig.⁷⁷ Úgy látszik, a 18. századi közállapotok a diákság és a helyi lakosság között nem sokban változtak a 19. századra. Számba kell vennünk azonban, hogy a reformkor pezsgő szellemi és politikai viszonyai a joghallgatók körében lelkesedést váltottak ki, és gyakorta felkorbácsolták az érzelmeiket.⁷⁸

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc ideje alatt nem folyt oktatás a jogakadémián.⁷⁹ A fiatal Magyarország vagy a márciusi ifjak követelése és a Kossuth vezette országgyűlési alkotmányos reformfolyamat az egri diákságot is fellelkesítette az áprilisi törvények megvalósítása a teljes tanszabadság és a nemzeti nyelv teljeskörű használata mellett.⁸⁰ Az 1847/1848-as tanév a márciusi forradalom és a tanügyi reformok körüli sok teendő miatt megszakadt. 1848. április 24-én kelt 2–7. sz. rendeletével báró Eötvös József kultuszminiszter az iskolaévet lezárta. Egerben május 22-én, 23-án és 25-én a vizsgákat megtartották, majd a hallgatókat hazaküldték.⁸¹ Az oktatás megszűnt, a joghall-

⁷⁶ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 274–276.

⁷⁷ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 238–239., 276–288.

⁷⁸ Vö. BARTÓK: Az érseki jogakadémia 1828–1948 között, 72.

⁷⁹ HALMAI: Az egri érseki jogakadémia a jogi felsőoktatás rendszerében a századfordulóig, 144. BODOSI: Az egri líceumi iskolák, 110. JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 58. BARTÓK: Az érseki jogakadémia 1828–1948 között, 72.

⁸⁰ Vö. BARTÓK: Az érseki jogakadémia 1828–1948 között, 72.

⁸¹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 291–292. JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 58.

gatók nemzetőrnek, honvédnek álltak. Az 1848/1849-es tanév kezdetét a szabadságharc miatt a miniszter 1848. november 1-jére tűzte ki.⁸² Egerben nem tudták megnyitni, csak egy évvel a később a tanévet, mivel a Líceum épülete magyar, később osztrák hadikórházként funkcionált.

A reformkori polgári átalakulás megindulásával egyre nagyobb szükség lett a jól képzett jogtudó hivatalnokokra. Az időszakban a jogakadémiai képzés ki tudta elégíteni az igényeket, s ennek hatására a hallgatói létszám is növekedésnek indult Egerben.⁸³ Ennek a kedvező folyamatnak vetett véget a szabadságharcot követő megtorlás és a visszarendeződés időszaka.

A neoabszolutizmus oktatáspolitikájának reformtörekvései

Az 1849/1850-es tanévben indult meg újra az oktatás Egerben, de nem a Líceumban – mivel még mindig kórházként működött –, hanem a szeminárium épületében alakítottak ki tantermeket a 14 jog- és filozófihallgató diáknak. Az első félév korai vége a jogakadémia bezárását vonta magával. Gróf Leo von Thun-Hohenstein kultuszminiszter 1849. október 9-i rendeletével indult el a magyar oktatási rendszer osztrák mintára történő átalakítása. Újra teret nyert a német nyelv, az osztrák jog oktatása és a jogakadémiai képzés átszervezése.⁸⁴ A német nyelv mellett Pozsonyban és Kassán szlovákul, Zágrábban horvátul is kellett oktatni. Míg más akadémiákat megszüntettek, a kolozsvárit Nagyszebenbe helyezték.⁸⁵

⁸² UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 292., 1848. július 18. 2958. sz. rendelet.

⁸³ HALMAI: Az egri érseki jogakadémia a jogi felsőoktatás rendszerében a századfordulóig, 142–143. JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 58.

⁸⁴ ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 35. Lásd még: NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 36.

⁸⁵ ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 40.

A birodalmi kultuszminiszter 1850. január 15-i 42. sz. átiratában 1850. február 1-jével megszüntette a jogászképzést Egerben. Az 1850. október 4-i rendelet megszüntette a jogakadémiai bölcsész-képzést, amelyből megszervezte a gimnáziumi 7–8. osztályt. A jogakadémiák képzése két évre rövidült, és nem adhattak ki többé jogi diplomát. A joghallgató jogi végzettséget csak egyetemi jogi karon szerezhettek abban az esetben, ha négy tanártól, nyilvános hallgatóként tanult és a vizsgáit jó eredménnyel zárta.⁸⁶ Négy tanszék felállítását tették kötelezővé, és a rendelet meghatározta a jogakadémiai tantárgyakat. A tankerületi főigazgatóság megszüntetésével kimondta azok önállóságát, s így irányításukat egy, a tanárok közül kinevezett igazgatóra bízta. Az átszervezések és a képzési rend megváltozásának következtében a jogakadémiai hallgatók száma csökkent.⁸⁷

Az utolsó tanév Egerben az 1850/1851. évi volt. Az ideiglenes tanterven már érezhető volt a neoabszolútista hatás, mivel az azt összeállító Bezegh András igazgató kerülni kívánta a konfrontációt a kormánnyal.⁸⁸ Az alábbi tantárgyak szerepeltek a tantervben, négy tanszékhez beosztva:

Az I. évben:

1. TANSZÉK: 1. természetjog, 2. ausztriai büntetőjog és bűnper;
2. TANSZÉK: 3. statisztika elmélete, általános európai statisztika és ausztriai különös statisztika, 4. bányajog, 5. Magyarországra nézve kihirdetett politikai és pénzügyi törvények.

A II. évben:

3. TANSZÉK: 6. magyar magánjog, 7. váltó és kereskedelmi jog, 8. törvénykezési eljárás;
4. TANSZÉK: 9. ausztriai polgári jog, 10. politikai tudományok enciklopédiája (általános politikai ismeretek).⁸⁹

Számos levélváltást követően Egerben az oktatást 1852. október 13-ával a budai helytartóság beszüntette,⁹⁰ az intézmény tíz évvel később indult újra.⁹¹

A birodalmi központosító törekvések az osztrák egyetemi rendszert kívánták Magyarországon meghonosítani, mivel a hagyományos oktatási keretek már nem feleltek meg a neoabszolútista birodalmi szempontoknak. Ennek következtében szabályozták a jogi karoknak Ferenc József által rendeletbe foglalva 1855. február 24-én a tantervet, az államvizsgát és a doktori szigorlatokat.⁹² 1855. szeptember 25-én a jogakadémiai rendszert is átszervezték, ezáltal a jogakadémiai képzés hároméves lett. A tanszékek számát négyről hatra emelték, és új tárgyként megjelent a római jog. Az oktatandó tárgyak az alábbiak voltak:

Az I. tanévben:

1. TANSZÉK: római jog és intézményeinek története, osztrák büntetőjog;
2. tanszék: egyházjog, büntető és eljárásjog, osztrák történelem.

A II. tanévben:

3. TANSZÉK: osztrák polgárjog, politikai gazdaságtan;
4. TANSZÉK: osztrák polgárjog, magyar és erdélyi jog, osztrák statisztika, bányajog.

A III. tanévben:

5. TANSZÉK: polgári perjog, osztrák közigazgatási jog;
6. TANSZÉK: peren kívüli eljárás, kereskedelmi és váltójog, pénzügyi jog.⁹³

⁸⁶ ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 40.

⁸⁷ ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 39–40.

⁸⁸ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 356.

⁸⁹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 356–357., 621.

⁹⁰ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 355.

⁹¹ UDVARDY: Az egri érseki joglíceum története 1740–1896, 292. JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 58. Vö. NAGY: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig, 37.

⁹² ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 35.

⁹³ ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 288. Az összefoglaló táblázat az egyetemi tantárgyfelosztást is tartalmazza. JUSZTINGER: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949), 58.

Bírói vizsgát lehetett tenni magán- és büntetőjogból, így a jogakadémia újra adhatott diplomát hallgatóinak, amihez államvizsga-bizottságokat is felállítottak.⁹⁴

Az októberi diploma 1860. október 20-i kiadását követően az oktatásügy ismét a Magyar Helytartótanács irányítása alá került, visszaállítva ezzel a korábbi *status quó*t. Az egyetemi reform megindításával párhuzamosan folyt a jogakadémiai reform ügye.

Összefoglalás

A bécsi jogászképzés Mária Terézia (1740–1780) reformjainak köszönhetően komoly fejlődésnek indult. Az 1753-as tanulmányi rendeletében kettős célt fogalmazott meg a bécsi jogi kar számára. Egyik célkitűzése, hogy az intézmény nemzetközi hírű tudományos kutató és oktató központ legyen, a másik pedig jogi, közigazgatási ismeretekkel rendelkező szakemberek képzése az állam számára. Magyarországon is cél volt akkoriban az oktatás állami irányításának teljeskörű megszervezése.

Az abszolutizmus központosító törekvésének következtében, az állam egyre határozottabban avatkozott be az egyházi jogakadémiák életébe, többek között emiatt az egri egyetemi terv sem valósulhatott meg. II. József (1780–1790) uralkodása alatt ugyancsak mindent a birodalmi érdekek, irányításnak, ellenőrzésnek kívánt alárendelni.

Az I. Ferenc (1792–1835) által kiadott második oktatási rendelet egyik célkitűzése az egyetemi és a főiskolai jogi oktatás egységesítése volt. Egyre erősödött az igény a jól képzett jogászok iránt, akik mint köztisztviselők, ügyvédek, bírák tevékenykedhettek. Ennek a kedvező folyamatnak vetett véget a szabadságharcot követő megtorlás és visszarendeződés időszaka. A birodalmi

központosító törekvések az osztrák egyetemi rendszert kívánták Magyarországon meghonosítani, mivel a hagyományos oktatási keretek már nem feleltek meg a neoabszolutista birodalmi szempontoknak.

Irodalomjegyzék

- ÁMÁN I.: *A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, különös tekintettel a jogászképzésre. Fejezetek a kolozsvári és a szegedi jogi oktatás köréből* (Doktori értekezés), Szeged 2019, in <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=91206> (2021. 01. 29.).
- BARTA J.: *A tizennyolcadik század története*, Budapest 2000.
- BARTA J.: *Mária Terézia*, Budapest 1988.
- BARTÓK B.: *Küzdelem az egri felsőoktatás fennmaradásáért (1778–1828)*, in BARTÓK B. ET AL.: *Egyetemi tervektől az egyetemmé válásig. A Liceumhoz kötődő egri oktatás története*, Eger 2019.
- BODOSI B.: *Az egri líceumi iskolák. Az egri érseki jogakadémia*, Eger 2009.
- DIÓS I. – VICZIÁN J.: *Magyar katolikus lexikon*, in <http://lexikon.katolikus.hu/lex-internet.html> (2021. 07. 01.).
- GLATZ F. – BENDA K. (szerk.): *Magyarország történeti kronológiája II.*, Budapest 1989.
- HALMAI I.: *Az egri érseki jogakadémia a jogi felsőoktatás rendszerében a századfordulóig*, in *Az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola tudományos közleményei = Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Tom. XVIII/5*, Eger 1987, 135–154.
- JUSZTINGER J.: *Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1949)*, in *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*, Pécs 2009.
- GLATZ F. – BENDA K. (szerk.): *Magyarország történeti kronológiája II.*, Budapest 1989.
- MÉSZÁROS I.: *Egyetemszervezési tervek Egerben 1754–1948*, in *Eszterházy Károly emlékezete. Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola tudományos közleményei = Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Nova Series Tom. XXI.*, Eger 1993, 25–42.
- NAGY J.: *Az egri jogakadémiai képzés fény- és árnyoldalai*, in *Libelli historiae academiae Agriensis. Egri prepa voltam. Tanítósorsok 1828–2008. Adatok és adalékok a főiskola történetéhez 2010–2011*, Eger 2012, 85–106.
- NAGY Zs.: *A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig*, in *Jogelméleti Szemle*, Budapest 2003/3, <http://jesz.ajk.elte.hu/nagy14.html> (2023.07.06.)

⁹⁴ ÁMÁN: A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, 40.

SUGÁR I.: *Az egri püspökök története*, Budapest 1984.

UDVARDY L.: *Az egri érseki jogliceum története 1740–1896*, Eger 1898.

ZSENDOVICS J.: *Az egri megye egyházi férfiai sorából egy kép*, Foglár György és az egri jogiskola, in *Emlékkönyv Kis-Apponyi Bartakovics Béla egri érsek arany-miséjének ünnepére MDCCCLXV. május XXVIII.*, Eger 1865.